

وزارت جهاد کشاورزی

معاونت امور تولیدات دامی

دستورالعمل اجرایی پروژه توسعه و ساماندهی گاوهای دومنظوره

مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی کشور

گروه دام سنگین

تاسیس ۱۳۳۳

بهار ۱۳۹۸

بسمه تعالی

مقدمه :

بطور کلی هدف از اصلاح نژاد دام تغییر عملکرد و افزایش بهره وری اقتصادی تولید یک واحد دام می باشد. افزایش سرانه تولید شیر، گوشت و... از اهداف اصلی پرورش در واحدهای دامپروری می باشد و اصلاح نژاد بعنوان ابزاری مؤثر در جهت بهبود کمی و کیفی تولیدات و ارتقاء بازده اقتصادی فعالیت های دامپروری جایگاه ویژه ای را به خود اختصاص داده است بطوریکه با افزایش جمعیت کشور و کمبود منابع غذایی و دغدغه های حاصل از آن، این علم توانسته است بستر مناسبی برای افزایش راندمان تولید و بازده اقتصادی باشد. طبق آمارهای ارائه شده تولیدات دامی عمدتاً در سطح روستاها و شهرهای کوچک کشور میباشد لذا ضرورت اصلاح نژاد و ساماندهی راندمان تولید در واحدهای روستایی امری اجتناب ناپذیر می باشد. در این راستا نژادهای دومانظوره با دارا بودن ویژگی های منحصر به فرد خود نظیر تولید همزمان شیر و گوشت با کیفیت، دارا بودن صفات شایستگی درکنارسازگاری مناسب با طبیعت و آلودگی کمتر خاک در تنوع اقلیمی کشور و در واحدهای روستایی می توانند نقش موثری در روند اقتصادی کردن تولید در واحدهای روستایی داشته باشند.

اهداف پروژه :

- ۱- توسعه پرورش گاودومنظوره در مناطق گرم و مرطوب و مناطق کمتر توسعه یافته
- ۲- استفاده از برتری صفات عملکردی و سلامت گاوهای دومانظوره در تلاقی با دامهای آمیخته و یا ماده با پایه بومی
- ۳- تولید گوشت در روستاها و دامداریهای کوچک روستایی درکنارتولید شیر و افزایش ضریب امنیت تولید دامداری
- ۴- استفاده از ضایعات و مواد غذایی ارزان قیمت و بقایای کشاورزی در دامهای آمیخته دومانظوره و کاهش هزینه تولید
- ۵- استفاده از تنوع نژادی در کشور متناسب با شرایط محیطی و اقلیمی

ضرورت اجرای پروژه:

ماده ۱ - تعاریف

- الف) قانون : قانون نظام جامع دامپروری
ب) وزارت : وزارت جهاد کشاورزی

ج) مرکز: مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی کشور

د) سازمان: سازمان جهاد کشاورزی استان

ه) پیمانکار: شرایط عمومی پیمان برابر ماده ۷ قانون، پیمانکار شخص حقوقی یا حقیقی است که امضاء کننده پیمان است و اجرای موضوع پیمان را بر اساس اسناد و مدارک پیمان بر عهده گرفته است (اتحادیه دامداران، تعاونی های کشاورزی و دامداری، شرکت های خدمات فنی و مهندسی دامپروری).
و) دامدار: به شخص حقیقی یا حقوقی که به نگهداری و پرورش یک یا چند نوع دام اشتغال داشته باشد، دامدار گفته می شود.

ز) دامداری روستایی: دامداری که در داخل و حاشیه روستا احداث گردیده است.

ح) دامداری صنعتی: نگهداری و پرورش یکی از انواع دام های اهلی را با استفاده از شیوه های متداول و پیشرفته علم دامپروری دامداری صنعتی می گویند.

ط) گله پشتیبان: گله هایی که دارای حداقل ۵ راس دام ماده مولد بومی، آمیخته یا اصیل باشند، محل استقرار آنها در روستا می باشد که از امکانات و تجهیزات لازم برای شیردوشی (ثابت و سیار) برخوردار بوده و امکان اقدام به انجام تلقیح مصنوعی و ثبت اطلاعات و وقایع گله را داشته باشند، که از داده های آنان در امور اصلاح نژادی استفاده گردد.

تبصره: هسته های اصلاح نژادی پشتیبان: گله های وارداتی و اصیل از انواع نژادهای وارداتی می باشند که بعنوان گله هسته اصلاح نژادی تلقی میشوند.

ی) عملیات: منظور عملیات اجرایی اصلاح نژادی (ثبت مشخصات، رکوردگیری شیر، تلقیح مصنوعی، رکورد برداری وزن و ..)

ک) ایستگاه: محل نگهداری دام های تحت پوشش عملیات اصلاح نژادی (تولید اسپرم، حفظ و حراست نژادهای مختلف دامی، انجام ترکیب ژنتیکی دام های انتخابی)

ماده ۲: شیوه نامه اجرای پروژه و ثبت اطلاعات در سامانه:

نحوه عملیات اجرایی در گله های پشتیبان

الف) ثبت مشخصات:

۱. عقد قرارداد معاونین محترم بهبود تولیدات دامی استان با بخش خصوصی تأیید شده توسط معاونت

استان

۲. اولویت انتخاب گله های پشتیبان با گله هایی است که در مناطق قابل دسترسی بوده و لذا بایستی از

انتخاب مناطق صعب العبور و یا مناطقی که در فصول زمستان نمی توان به راحتی در آنها تردد کرد،

اجتناب نمایند.

۳. اولویت اجرای عملیات پشتیبان در این پروژه با دامدارانی است که دارای پروانه گاوآورداری سنتی یا آمیخته می‌باشند.

۴. پیمانکاران موظفند کلیه مراحل مدیریت اطلاعات مطابق با سامانه تحت وب مرکز اصلاح نژاد دام کشور را که به ترتیب شامل: فرم های ثبت مشخصات گله، صدور شناسنامه (نصب شماره گوش با شماره ملی ۱۵ رقمی)، تلقیح، زایش، وزن کشی، انتقال یا جابجائی دام (در صورت نیاز)، رکورد شیر، خشکی، زایش نر و تلفات یا حذف را تکمیل و یک نسخه به دامدار تحویل نمایند و شناسنامه های صادر شده از گله پشتیبان اسکن و فایل مربوطه به مرکز اصلاح نژاد ارسال گردد.

۵. پیمانکاران موظفند بعد از تکمیل فرم های عنوان شده در بند ۴ اطلاعات جمع آوری شده را پس از ورود به سامانه اصلاح نژاد به آدرس (www.aibs.ir) و انتخاب **سامانه اصلاح نژاد دام سنگین** وارد نمایند.

تذکر: طبق فرم بالا برای تعریف شناسنامه جدید در قسمت انتخاب پروژه گله هایی که تحت عملیات پشتیبان میباشند پشتیبان تعریف شوند.

تعریف مشخصات شناسنامه جدید	
ذخیره و اضافه	ذخیره اطلاعات شناسنامه
اطلاعات اصلی	انتقال جنین : ☐
بروزه :	تاریخ دریافت : ____
نوع انتقال جنین :	جنین : ____
تاریخ تولید جنین :	شماره SC : ____
نوع اسپرم :	کد گله : ____
شماره ثبت :	شماره بدن : ____
کد نژاد :	شماره گوش 2 : ____
شماره گوش 1 :	شماره گل : ____
تاریخ تولد :	گوساله : ____
در صد خونی :	تک قلو / دوقلو : ____
جنس گوساله :	وزن گوساله : ____ کیلوگرم
شماره ثبت پدر :	کد نژاد پدر : ____
شماره ثبت مادر :	کد نژاد مادر : ____
دوره زایش مادر :	شماره ثبت نامادری : ____
تاریخ باروری مادر :	روش تلقیح 3 : ____
شماره اسپرم 3 :	روش تلقیح 2 : ____
تاریخ تلقیح 3 :	روش تلقیح 1 : ____
شماره اسپرم 2 :	چگونگی باروری : ____
تاریخ تلقیح 2 :	رنگ لکه ها : ____
شماره اسپرم 1 :	
تاریخ تلقیح 1 :	
نحوه زایمان مادر :	

ب) رکوردگیری شیر:

۱. دامدارانی که بیش از ۲۰ رأس گاو مولد دارند باید به ازای هر ۲۰ رأس حداقل یک شیردوش سیار داشته باشند و یا دارای امکانات مناسب شیردوشی از نظر ساختمان و تجهیزات شیردوشی باشند.
۲. پیمانکار موظف است اطلاعات فرم زایش حیوانات را قبل از رکوردگیری شیر تکمیل نموده و سپس عملیات رکوردگیری شیر برای هر رأس دام مولد شامل: وزن شیر (کیلوگرم)، اخذ نمونه شیر در ظروف مخصوص رکوردگیری حاوی بی کرومات پتاسیم، ارسال نمونه ها به آزمایشگاه تجزیه شیر، ثبت اطلاعات فرمهای رکورد شیر، زایش و خشکی را در برنامه مرکز انجام دهد.
۳. پیمانکار موظف است لوازم مورد نیاز برای رکوردگیری و ظروف نمونه گیری را تهیه و در هنگام رکوردگیری جهت انجام عملیات به همراه داشته باشد.
۴. پیمانکار موظف است یک نسخه از فرم رکوردگیری را به همراه ظروف نمونه گیری تکمیل شده به آزمایشگاه شیر استان جهت آنالیز اجزاء شیر تحویل نماید (هر ماه یکبار).
۵. پیمانکار موظف است زمانبندی رکوردگیری را بر اساس برنامه آزمایشگاه شیر معاونت امور دام استان انجام دهد.
۶. پیمانکار موظف است رکوردگیری از دامهای مولد را ماهیانه و حداقل در دو نوبت دوشش (ظهر و شب) انجام دهد.
۷. نمونه های اخذ شده شیر باید از هر دام بطور مجزا و با رعایت هوادهی مناسب یا همزدن حداقل ۳۰ ثانیه حداکثر ظرف مدت ۲۴ ساعت به آزمایشگاه شیر استان یا شهرستان ارسال گردد.
۸. انجام عملیات رکوردگیری شیر هر ۲۵ الی ۳۵ روز یکبار و با تعیین درصد چربی، پروتئین و در صورت توانائی آزمایشگاه شیر استان، شمارش سلولهای بدنی (Somatic Cell Score) برای هر دام صورت گیرد.
۹. از هر رأس دام مولد باید حداقل ۶ رکورد متوالی از شیر در هر دوره شیردهی و رعایت حداکثر فاصله بین زایش و اولین تست (۷۵ روز) اخذ گردد. شروع اولین رکوردگیری ماهیانه دامهای مولد تحت پوشش حداقل ۵ روز (با احتساب روز زایش و روز رکوردگیری) و حداکثر ۷۵ روز پس از زایش انجام می گیرد. قابل ذکر است دام مولد تحت پوشش حداکثر تا ۷۵ روز پس از زایش بایستی تحت پوشش عملیات رکوردگیری قرار داشته و اولین رکوردگیری ماهیانه آن انجام پذیرد. لازم به یادآوری است که حداقل فاصله زمانی برای برداشتن نمونه شیر پس از زایش برای تعیین پروتئین ۹ روز می باشد.

۱۰. اگر گاوی در طول دوره شیردهی سقط کند آن دوره ادامه یافته و رکوردها تحت همان دوره ثبت خواهند شد ولی چنانچه سقط جنین در ماه‌های پایانی دوران آبستنی و نزدیک به دوره خشکی باشد، روز بعد از سقط اولین روز دوره شیرواری جدید محسوب می‌گردد.

۱۱. پیمانکار موظف است اطلاعات مربوط به مقدار شیر را در سامانه اصلاح نژاد دام سنگین و در فرم‌هایی که طراحی شده وارد و یک نسخه از گزارش حاصل از برنامه را در اختیار دامدار قرار دهد.

تذکر: اطلاعات مربوط به درصد چربی و پروتئین و سلولهای سماتیک توسط آزمایشگاه در منوی آزمایشگاه سامانه اصلاح نژاد دام سنگین وارد گردد.

۱۲. نظارت بر صحت رکوردگیری و نمونه‌برداری توسط کارشناسان استان، مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی و بخش خصوصی طرف قرارداد با معاونت امور دام استان انجام می‌گردد.

۱۳. رکوردگیری شیر با توجه به حجم عملیات تعیین شده باید در دامهای مولدی که تحت پوشش عملیات تلقیح مصنوعی و دارای ثبت مشخصات می‌باشند، صورت گیرد.

ج) تلقیح مصنوعی:

۱- پیمانکار موظف است در گله‌هایی که پروژه در حال اجرا می‌باشد به جهت برقراری ارتباط ژنتیکی و با بهره‌گیری از اسپرم‌های تولیدی در مراکز تولید مواد ژنی کشور که مورد تایید مرکز اصلاح نژاد دام می‌باشند، عملیات تلقیح مصنوعی را اجرا نماید.

۲- پیمانکار موظف به اجرای دستورالعمل‌های موجود در شبکه تلقیح مصنوعی که توسط مرکز اصلاح نژاد دام و بهبود تولیدات دامی کشور به کلیه استانها ابلاغ گردیده می‌باشد.

۳- پیمانکار موظف است بعد از تکمیل فرم‌های تلقیح مصنوعی، اطلاعات مربوط به تلقیحات انجام شده را در منوی تلقیح سامانه اصلاح نژاد دام سنگین که به همین منظور طراحی و ایجاد شده وارد نماید.

۴- پیمانکار موظف به پاسخ‌گویی بازرسین و ناظرین معاونت امور دام استان و مرکز اصلاح نژاد دام و بهبود تولیدات دامی در این خصوص خواهد بود.

۵- پیمانکار موظف است مأمورین تلقیح کننده کم بازده را پس از تشخیص کارشناسان امور دام و مرکز اصلاح نژاد دام و بهبود تولیدات دامی تعویض نماید.

۶- پیمانکار موظف است فقط از مأمورینی استفاده نماید که دارای مجوز مهارت تلقیح مصنوعی معتبر هستند.

۷- مأمورین تلقیح مصنوعی باید با توجه به محیط نگهداری دام و شرایط آب و هوا و...، نوع اسپرم سنتز شده را با نظارت و تأیید این مرکز انتخاب و تلقیح نمایند.

۸- تعداد دفعات تلقیح برای دامهای تحت پوشش حداقل ۱ و حداکثر ۳ تلقیح پیش بینی شده است.

د) رکورد گیری وزن :

۱- اندازه گیری وزن در زمان تولد و در زمان از شیرگیری و ورود آن به سامانه اصلاح نژاد دام سنگین ضروری است. چنانچه دامدار گوساله های نر خود را به جهت پروار نگهداری می نماید، ورود اوزان تولد، از شیرگیری و بلوغ نیز ضروری می باشد.

۲- رکوردگیری وزن بوسیله باسکول و یا از طریق وزن متر و با اندازه گیری اندازه دورسینه انجام می گردد.

تذکر: رکوردگیری وزن از دامهای نری که مادرانشان تحت پوشش عملیات رکوردگیری شیر می باشند، صورت گیرد.

نحوه عملیات اجرایی در گله های توسعه ای

جهت توسعه این نژادها در کشور ضروری است عملیات ثبت مشخصات به صورت نصب پلاک گوش های استاندارد (پلاستیکی و ویزوال) و تلقیح مولدین و تلیسه های آمیخته صورت گیرد. لذا معاونت بهبود تولیدات دامی استان با عقد تفاهم نامه با کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی نسبت به اجرایی کردن حجم عملیات توسعه ای اقدام نمایند.

مامورین تلقیح مصنوعی در هنگام عملیات تلقیح گاوها، نصب پلاک گوش گاوهای بدون پلاک را انجام داده، سپس فرم تکمیل شده گزارش تلقیح به همراه پایوت اسپرم استفاده شده را به معاونت بهبود تولیدات دامی استان یا شهرستان تحویل دهند.

معاونت بهبود تولیدات دامی استان ضمن بررسی، اطلاعات مذکور را در بخش **تلقیح بدون شناسنامه** پس از ورود به آدرس (www.aibs.ir) و انتخاب **سامانه تولید و توزیع مواد ژنی و شبکه تلقیح مصنوعی** مرکز وارد نمایند و براساس جدول هزینه کرد عملیات توسعه ای، باید مبلغ کارگزاری را به مامور تلقیح مصنوعی پرداخت نمایند.

تذکره ۱: لازم به ذکر است پلاک گوش باید مطابق استانداردهای واحد ثبت مشخصات مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی باشد.

تذکره ۲: گاوهایی که در عملیات توسعه ای تحت پوشش قرار می گیرند و در **سامانه تولید و توزیع مواد ژنی و شبکه تلقیح مصنوعی** در محل فوق ذکر وارد گردیده اند ملاک تعیین حجم عملیات سال بعد و در نتیجه مبنای تخصیص اعتبارات استان خواهد بود.

تذکره ۳: تعیین ریز هزینه کرد عملیات توسعه ای با توجه به اعتبارات تخصیصی استانی، دوری و نزدیکی محل دامداری و سایر شرایط و مقتضیان استان بر عهده معاون بهبود تولیدات دامی استان می باشد.

تاسیس ۱۳۳۳

ماده ۳- وظایف

الف) وظایف مرکز:

- ۱) مرکز موظف است نسبت به تنظیم و تامین اعتبارات و تخصیص به هر پروژه برای استان تحت پروژه در ابتدای هر سال مالی اقدام نماید .
- ۲) مرکز موظف است نسبت به تعیین حجم عملیات پروژه برای هر سال اقدام نماید .
- ۳) بازآموزی شیوه اجرای پروژه با همکاری معاونت هر استان.
- ۴) ایجاد امکانات نرم افزاری و پشتیبانی از سامانه های اصلاح نژادی مرکز

- ۵) آنالیز اطلاعات جمع آوری شده و اطلاع رسانی به استان
- ۶) نظارت عالی به پروژه در حال اجرای هر استان
- ۷) تهیه گزارشات عملکردی پیمانکاران و ارائه نتیجه گزارشات به استان

ب) وظایف معاونت بهبود تولیدات دامی استان:

- ۱) نظارت بر اجرای صحیح عملیات پروژه در گله های استان
- ۲) تنظیم قرارداد بین پیمانکار و معاونت جهت اجرای عملیات و ارسال یک نسخه قرارداد به مرکز
- ۳) جذب اعتبارات و هزینه کرد اعتبارات تعیین شده برای هر پروژه به میزان اعلام شده به استان
- ۴) تهیه گزارش نحوه هزینه کرد اعتبارات تخصیصی با ریز جزئیات و اعلام به مرکز
- ۵) همکاری با پیمانکاران در جهت دریافت مواد ژنی و سایر خدمات مورد نیاز دامدار

ج) وظایف پیمانکار

- ۱) شناسایی گله های واجد شرایط اشاره شده در بند (ط) تعاریف این دستورالعمل
- ۲) انجام کلیه مراحل ثبت مشخصات (نصب شماره گوش، صدور شناسنامه رسمی طبق دستورالعمل دفتر انساب مرکز، تکمیل کلیه فرم های حذف، انتقال، خشکی، زایش و ورود به سامانه مرکز).
- ۳) اطلاعات باید حداکثر در دوره ۳ ماهه در سامانه مرکز ثبت گردد.
- ۴) رعایت استاندارد انتخاب شماره های گوش و ویزووال، RFID، Bolus، Microchip طبق دستورالعمل واحد هویت گذاری مرکز.
- ۵) تامین لوازم مورد نیاز رکوردگیری شیر و در اختیار قرار دادن دامدار.
- ۶) تهیه اسپرم های مصرفی از دام های نر ممتاز با تایید مرکز به منظور برقراری ارتباط ژنتیکی
- ۷) پیمانکار موظف است نسبت به شناسایی و بکارگیری مامورین تلقیح ماهر اقدام و در صورت واجد شرایط نبودن مامور را تعویض نماید.
- ۸) پیمانکار موظف است فقط از مامورینی استفاده نماید که دارای مجوز تلقیح مصنوعی معتبر هستند.

تبصره: ویژگی های پیمانکار

- ۱) داشتن محل ثابت برای انجام کار، وجود امکانات نرم افزاری و سخت افزاری
- ۲) بر اساس جمعیت تحت پوشش عملکردی وجود نیروهای کارآمد با تحصیلات مرتبط (دامپروری، کامپیوتر)
- ۳) داشتن حداقل مدرک کاردانی در رشته های مذکور
- ۴) داشتن مجوز انجام کار از وزارت تعاون، سازمان نظام مهندسی استان، داشتن پروانه شرکت های خدمات مهندسی دامپروری و یا داشتن مجوز تعاونی های دامداری زیر مجموعه اتحادیه های دامداران استان.

د) وظایف دامدار:

- ۱) دامدار موظف است با پیمانکار و معاونت استان همکاری لازم را بعمل آورد.
- ۲) تامین محل خواب در زمان رکوردگیری شیر برای پیمانکار پروژه.
- ۳) ثبت دقیق زایش ها، تلقیحات، حذف یا نقل و انتقال دام بعهد دامدار می باشد.

ماده ۵ - تعرفه خدمات:

خدمات این پروژه شامل کلیه امور اصلاح نژادی (ثبت مشخصات، رکوردگیری شیر، تلقیح مصنوعی و رکوردگیری وزن) می باشد که مبلغ تعرفه کلی این خدمات برای هر راس دو میلیون ریال برای سال ۱۳۹۸ در نظر گرفته شده است.

استانهای تحت پروژه: آذربایجان شرقی، خوزستان، گلستان، مازندران، فارس، ایلام و لرستان

این دستورالعمل بر اساس موافقتنامه اعتبارات و هزینه سال ۹۷ (ملی- استانی) به شماره ۱۳۰۶۰۱۷۰۰۰ تنظیم گردیده و برای کلیه استان های تحت این پروژه لازم الاجرا می باشد.